

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ
И ОБРАЗОВАЊЕ

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Рецензенти

Др Драгомир Пантић

Др Слободанка Гашић-Павишић

Објављивање ове књиге

омогућили су финансијским средствима

Министарство за науку, технологију и развој
Институт за педагошка истраживања

СР – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.01:316 (082)

УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ И ОБРАЗОВАЊЕ/приредиле
Јасмина Шефер, Славица Максић, Снежана Јоксимовић.
Београд: Институт за педагошка истраживања, 2003.
(Београд: »Чигоја штампа«). – 239 стр.; 21см.

Тираж 400. – Стр. 7–8: Предговор/приређивачи.
Библиографија уз већину радова. – Summaries.

ISBN 86-7447-046-7

1. Шефер, Јасмина

- а) Образовање – Социолошки аспект – Зборници
- б) Образовање – Психолошки аспект – Зборници
- в) Наставници – Ученици – Зборници

COBISS.SR-ID 107213068

Милена Михајловић

Центар за интерактивну педагогију, Београд

ИНТЕРАКТИВНА НАСТАВА И УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ

Интерактивна настава заснива се на ставу да се васпитно-образовни процес одвија у интеракцији свих учесника тог процеса, деце/младих међусобно, између деце и одраслих и одраслих међусобно. Интерактивна настава промовише идеју партнерског и демократичног односа међу свим учесницима наставе, сарадњу и кооперативно учење у коме се сви учесници осећају добро, задовољавају своје потребе, уче заједно и једни од других. У овако организованом процесу наставе мењају се улоге учесника: наставник није само извор и преносилац информације већ је, пре свега, планер, организатор, учесник и евалуатор процеса учења; ученици су активни, у процесу учења полазе од личног искуства, истражују и решавају проблеме, формирају свој став и изражавају сопствено мишљење, поштују мишљење других и уче да раде сараднички. У интерактивној настави примењује се низ активности различитих по облику и функцији метода и техника којима се ангажују сви канали примања и обраде информација и њиховог изражавања. Учење постаје динамичан процес, сви учесници су активни, користе се различити извори информација и начини презентације. Како је учење процес интеракције учесника и са физичком средином, средина за учење је организована тако да буде подстицајна и логички организована, користе се различити материјали и средства за рад.

Индивидуализована настава

Свако дете је индивидуа за себе, чланови васпитне групе и одељења имају низ заједничких карактеристика али је свако од њих непоновљива личност и учествује у процесу образовања у складу са својим својствима. Индивидуализована настава, тј. индивидуализовани васпитно-образовни процес узима у обзир све особености које дете уноси у тај процес, разумевајући их и уважавајући не само декларативно већ и начином планирања, организације, реализације и процењивања. Индивидуализовани приступ у подучавању базира се на следећим димензијама индивидуалности: узраст, пол, психофизички развојни ниво, темперамент, капацитети и ограничења, примарни стил учења, доминантна област интелигенције, мотивација за учење, интересовања, лично искуство, социјално-економски статус, породични односи, култура и наслеђе, национална и религијска припадност, начин живота и културолошки оквир. Наставник мора добро да упозна свако дете, прати његов развој и прилагођава свој план и рад. Индивидуализација повећава ефикасност учења деце, флексибилност и креативност учитеља у припреми и реализацији наставе. Што наставник више индивидуализује свој рад, образовни процес се лакше одвија, проблеми у вези са понашањем се смањују а учење и развој напредују. Уважавањем различитости сваког детета подстиче се развој њиховог самопоуздања и самопоштовања и осећај прихватања од стране вршњака. Деца се уче да уочавају и поштују своју и туђу индивидуалност, личне разлике престају да буду повод за сукобе и постају ослонац за међусобно прихватање, поштовање и сарадњу. Индивидуализована настава стога има знатно шире дејство на развој деце, не само у домену ефикаснијег процеса усвајања знања, већ и развијања партнерске комуникације и демократичности у одељењу и образовној институцији са импликацијама на шире друштвене односе.

Интерактивна и индивидуализована настава у програмима и обуци које ЦИП реализује

Центар за интерактивну педагогију (ЦИП) је непрофитна, невладина организација професионалаца који се баве образовањем. Активности ЦИП-а су: (1) развој и примена савремених васпитно-образовних програма и обука одраслих за њихову примену у раду са децом и младима, (2) унапређивање образовне праксе обуком просветног кадра, родитеља и представника локалне заједнице, (3) обука за развој толеранције (програм »Ни црно ни бело«) и уважавање различитости, ненасилну комуникацију и инклузију маргинализованих група у образовни систем.

Васпитно-образовни програм »Дечији вртић као породични центар – ДВПЦ« заснован је на филозофији и методологији међународног програма »Корак по корак за предшколску децу« и реализује се од 1994. године. ЦИП је развио и од 1997. године имплементира програм »ДВПЦ за ромску децу« којим су обухваћена предшколска ромска и друга деца из најсиромашнијих породица и допуњен је специфичностима рада са ромском децом. Године 2002. почела је примена међународних програма »Корак по Корак – КпК за децу од I до IV разреда основне школе« и »Читањем и писањем до критичког мишљења« намењеног обуци за рад са децом, младима и одраслима.

КпК програми настали су у сарадњи стручњака Европе и САД, обједињују европску теорију и сва добра искуства различитих програма и примењују се у 28 земаља Европе и Азије. ЦИП их развија

и прилагођава нашем друштвеном и образовном контексту. КпК је интегративни/холистички приступ који полази од става да је развој свих димензија индивидуалности једнако важан за свеукупни развој детета, осмишљен да омогући симултани уравнотежени когнитивни, емоционално-социјални и психомоторни развој. Потребне детета сагледане су у интеракцији с околином, окружењем, породицом, вршњачком групом и друштвеном средином. КпК обједињује све аспекте целовитог, савременог образовног програма/курикулума што потврђују многобројна истраживања, а у свим значајним компонентама у складу је са образовном/курикуларном реформом која је започела у нашој земљи. Основни аспекти КпК програма су: индивидуализована настава, тематско планирање, подстицајна средина за учење и центри интересовања, интерактивна настава, демократизација односа у учионици, аутентично (про)оцењивање, сарадња с породицом и континуирано усавршавање наставника.

Индивидуализација наставе одвија се на нивоу прилагођавања структури целог одељења, мањим групама и сваком појединцу. Индивидуализовани рад наставника заснива се на добром познавању сваког детета на основу информација прикупљених од породице и организованим посматрањем не само током наставе већ и током других активности уз примену разноврсних инструмената. Праћење развоја и напредовања сваког детета омогућава наставнику да планира свој рад, унапређује га и прилагођава насталим променама и усвојеним знањима и вештинама. Организација наставе је флексибилна и не прати часовни систем већ је организована у складу с циљем, активностима и потребама деце, а одмори су између активности или када су деци потребни. Уређење средине за учење, опрема, материјали и средства за рад подстичу развој сваког детета. Активности, методе рада и начин подучавања одговарају различитим стилевима учења, начинима примања и обраде информација. Средина за учење је подстицајна, са мноштвом разноврсног материјала распоређеног по центрима активности у којима се развијају различити психо-физички домени. Избором центара и активности деца реализују своје потребе, уче да врше изборе и за њих буду одговорни. Средину за учење чине сви унутрашњи простори институције а не само учионица, спољашња средина, интеракција и атмосфера. Разноврсни дидактички, природни и отпадни материјали, манипулативна и огледна средства омогућавају деци истраживање, сензорно искуство и интегрисање искустава.

У интерактивној настави васпитач/учитељ има низ нових улога: чувар безбедности и односа, модел понашања, посматрач, медијатор, планер, организатор, документатор, помоћник, едукатор, иницијатор и учесник у активностима. Наставник се креће, излаже занимљиво, користи и учи децу да користе различите изворе знања и аудио-визуелна средства, поставља питања и подстиче децу да их постављају. Током наставе користи низ активности различитих по функцији (уводне, загревајуће, градивне, сумирајуће и вреднујуће), по облику (индивидуални рад саме деце, рад са појединим дететом, рад у паровима, малој групи и са целим одељењем). Заступљен је велики број интерактивних метода и техника: мини лекције, брза идеја, групна дискусија, дебата, студије случаја, панел дискусија, вођено откривање, вођено читање, решавање проблема, разговор у кругу, презентације, округли сто, демонстрација активности, извештавање, мапе, графикони, квизови, тестови, читање и писање прича, радионице, рад на пројекту, гости експерти, интервју, цртање, обликовање, опуштање, вођене фантазије, вајање, акваријум, драматизације и игра улога. Наставни процес обухвата активности и садржаје који подстичу децу, користе њихова искуства, деца су активни учесници, упућују се да се ослањају на своје снаге, уче у сарадњи са другима, повезују знања из различитих области и примењују научено. У интерактивном образовном процесу деца постају мислиоци који размишљају о својим активностима и праве спону између новог и стеченог знања, решавају проблеме тражећи алтернативе, препреке виде као изазов и могућност за размишљање, развијају комуникативне вештине – активно слушање са усмереном пажњом и јасно изражавање својих идеја и ставова, организују своје учење и развијају одговорност за њега, партнерски сарађују са вршњацима и одраслима и брину једни о другима.

КпК програм показује да се у учењу може истовремено уживати и бити ефикасан када је процес наставе у складу са циљевима, прилагођен личном стилу учитеља и индивидуалним карактеристикама деце, води усвајању знања, вештина и ставова полазећи од предзнања, користе се адекватни и занимљиви садржаји, методе и технике, подстиче се активност и самосталност деце, разумевање, закључивање, откривање и повезивање градива, одвија се у демократичној атмосфери и путем кооперативног учења у хетерогеним групама. Отвореност за учешће породице и других у настави омогућава деци низ искустава са другим особама, поређење, размену и стицање разноврсних знања.

Програм »Читањем и писањем до критичког мишљења« је програм стручног усавршавања васпитача, учитеља, наставника у основним и средњим школама, на универзитету и водитељима обука и реализује се у сарадњи са Међународним удружењем читалаца. Заснован је на уверењу да је

могуће образовање за критичко мишљење и базиран на идејама интерактивне наставе. Учење се схвата као активна конструкција и реконструкција знања а процес учења пролази кроз три фазе: евокација, разумевање значења и рефлексивна. Инсистира се на поштовању искустава, предзнања, интересовања и потреба ученика у процесу учења, који иницирају сопствено учење, уче кроз активно истраживање, решавање проблема, сарадњу са другима, заузимају став према сопственом искуству и прате процес свог учења. Циљеви програма су: развијање критичког мишљења у настави организованој тако да ученици уче како се учи, преиспитују властита искуства и формирају свест и одговорност за своје учење; унапређивање читања и писања као средстава самоизражавања и комуникације; развијање способности потребних за доживотно образовање; развијање културе демократског дијалога; већа заступљеност кооперативног учења и интерактивних метода у настави; подстицање рефлексивне праксе у којој наставник прати, анализира и критички преиспитује свој рад и демократизација школе у којој су развијени партнерство и сараднички односи између свих учесника.

Обуке путем семинара које ЦИП реализује такође су засноване на принципима индивидуализације и интерактивности. Циљеви обуке су: (1) ефикасно учење, усвајање знања и вештина које ће бити трајне и применљиве у професионалном раду и свакодневном животу и (2) лично искуство у интерактивном и индивидуализованом процесу учења као модел за рад с децом, младима и одраслима у настави и на семинарима. Модули обуке брижљиво су планирани у складу с потребама учесника, њиховим образовањем и искуством. Нова знања и вештине надовезују се на лично и професионално искуство; учење се одвија у интеракцији учесника и заједничком решавању проблема а размена међу учесницима је значајан извор сазнања и могућност преиспитивања и новог структурисања знања; обука је усмерена на процес, односе учесника и резултате; примењују се разноврсне интерактивне методе и типови активности прилагођене различитим индивидуалним карактеристикама, а пре свега узрасту, стилевима учења и темпераменту; партнерска комуникација и сарадња доприносе да се учесници добро осећају и уче ефикасније; средина за учење је подстицајна и користе се различити материјали и средства за рад; увођење игровости у процес учења обезбеђује пријатну атмосферу и релаксацију и даје увид о значају учења кроз игру и друге забавне активности.

Milena Mihajilović

Interactive teaching and recognition of diversity

By integrating interactive and individualized teaching, the Center for interactive pedagogy develops educational programs and adult training for how to apply them; promotes educational practice by training teachers, parents and representatives of local communities; trains for tolerance development and recognition of diversity, communication skills and inclusion of marginalized groups into society. The starting point of educational programs and training is that learning is a multiple, integral and contextual process of developing and designing knowledge. Interactive and individualized teaching enable effective learning, durability and applicability of knowledge in professional work and everyday life, and is based on the following principles: knowledge and skills development is linked to previous experiences; teaching and training are individualized and adapted to personal physical, psycho-social and cognitive characteristics and social context; educational process is directed to the course, relationships and outcomes; varied activities, interactive methods and techniques are applied; learning is going on through participants' interaction, exchange of ideas, experiences, and joint work; democratic relationships, partnership communication and cooperation make them feel fine and learn more effectively; learning is the process of participants' interaction with physical environment, learning environment is stimulating, and a variety of teaching materials are used.

Key words: interactive teaching, individualized teaching, educational program, Gipsy children.

У овом Зборнику аутори се залажу за један широко схваћен концепт толеранције. Они претежно преферирају активну концепцију толеранције која подразумева управо уважавање различитости, док мање аутора заступа гледиште о толеранцији као трпеливости. У појединим радовима добро се експлицира и треће схватање толеранције као богатство различитости, тј. вредности по себи. Рефлексије Резолуције УН о толеранцији, усвојене пре десетак година, могу се идентификовати у неким прилозима, што додатно појачава и апликативну страну Зборника. То значи да се радови не исцрпљују искључиво у разматрањима теоријских садржаја, већ у случају већине аутора имају и практичне импликације, важне за наше друштво у овом моменту. Зборник стога представља и својеврстан водич идеја за промену праксе у образовном систему, али и у друштву уопште.

Др Драгомир Пантић (из рецензије)

Монографија обрађује проблем који је у нашој средини актуелан, значајан и изазован, јер се проблему индивидуализације наставе приступа из новог угла, посматрајући га у ширем друштвеном контексту као проблем демократизације друштва. Радови које садржи монографија непосредно су повезани са текућом реформом школе. Теме представљају новину у нашој стручној и научној литератури и њиховим избором Институт за педагошка истраживања потврдио је да је једна од ретких установа у нас која улаже напор да систематизује нове научне информације и да их учини доступним широј стручној и научној јавности.

Др Слободанка Гашић-Павишић (из рецензије)

ISBN 86-7447-046-7

9 788674 470466